

DOKAZ U SREDNJOŠKOLSKOJ MATEMATICI

10. kongres nastavnika matematike RH, Zagreb, 1. i 2. srpnja 2024.

Josipa Pavlić, prof.

josipa.pavlic@skole.hr

Gimnazija Sesvete, Zagreb

1

Sadržaj

1 PRISTUPI DOKAZIVANJU

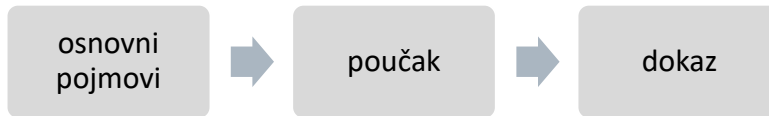
2 VOĐENO DOKAZIVANJE

3 FORMA DOKAZA

2

Pristupi dokazivanju u srednjoj školi

Tradicionalni pristup

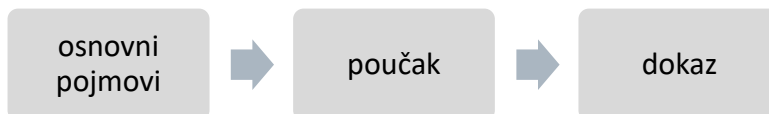
upotpuniti s

3

Pristupi dokazivanju u srednjoj školi

Tradicionalni pristup

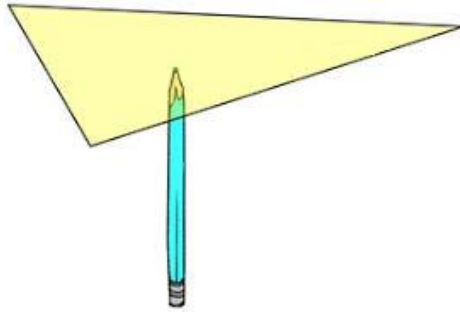
zamijeniti s

4

Pr. 1. Poučak o težištu trokuta

1. aktivnost - motivacijska aktivnost:

Slika preuzeta s <https://mathbitsnotebook.com/Geometry/Constructions/CCCentroid.html>

5

Pr. 1. Poučak o težištu trokuta

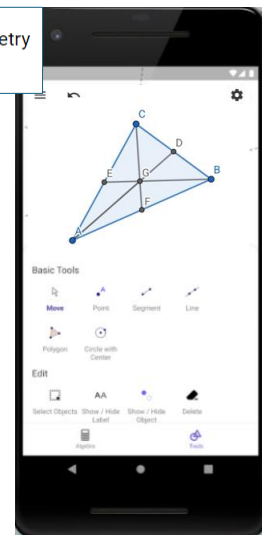
2. aktivnost - istraživačka aktivnost

App: GeoGebra Geometry
GeoGebra

- Konstruirajte trokut $\triangle ABC$
- Konstruirajte polovišta stranica trokuta $\triangle ABC$
- Konstruirajte težišnice svih triju stranica
- Pomicanjem vrhova trokuta promatrajte različite trokute.

- Što uočavate? Zapišite svoja zapažanja.
- Sada izmjerite na nekoj od težišnica koliko je težište udaljeno od vrha trokuta i koliko je udaljeno od polovišta stranice. Što uočavate? Zapišite svoja zapažanja. Provjerite i za ostale težišnice svoje nagađanje.

3. aktivnost - iskaz Poučka o težištu trokuta

6

Dokazivanje i načelo primjerenosti

4. aktivnost - dokaz

„Za dokaz nekog poučka na nastavnom satu treba imati **pripremljen niz primjerenih pitanja za brzo sagledavanje poučka od strane učenika i uspješno vođenje metode razgovora**. To pospješuje ostvarenje postavljenog cilja nastavnog sata na primjeren način.”

(Z. Kurnik)

- Razgovor koji bi se vodio s učenicima u frontalnom radu preoblikovati u aktivnost za učenike
- Dati zadatke i postavljati pitanja koja usmjeravaju razmišljanja učenika

7

Pr. 1. Poučak o težištu trokuta - dokaz

Možete se služiti aplikacijom Geogebra Geometry.

bit.ly/dokaz01

Skicirajte trokut ABC te polovište stranice $\overline{BC}$ označite s A_1 , a polovište stranice $\overline{AC}$ s B_1 .

(i) Što znate o dužini $\overline{A_1B_1}$? _____

Nacrtajte težišnice $\overline{AA_1}$ i $\overline{BB_1}$ te njihovo sjecište označite s T .

Istaknite polovište D dužine $\overline{AT}$ i polovište E dužine $\overline{BT}$. Činjenica da su točke D i T polovišta znači: (ii) $|TD| =$ _____ i (iii) $|TE| =$ _____ .

...

8

Pr. 1. Poučak o težištu trokuta - dokaz

bit.ly/dokaz01

Što znate o dužini $\overline{DE}$ u trokutu ABT ? (iv) _____

Promatrajte sada trokute DET i A_1B_1T .

(v) Trokuti DET i A_1B_1T su _____.

Obrazložite. _____

Što je posljedica od (v)? $|TD| =$ _____ pa ako usporedimo s (ii) dobiva se da točke D i T dijele težišnicu $\overline{AA_1}$ na _____ tj.

$|AT|:|TA_1| =$ _____ .

...

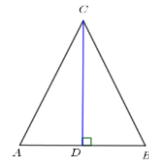
9

Pr. 2. Tablični prikaz dokaza („two-column” proof)

Ako je trokut jednakokrakan, tada visina na osnovicu siječe stranicu u njenom polovištu.

Pretpostavka: $\triangle ABC$ jednakokraki ($|AC| = |BC|$)

Tvrdnja: visina na osnovicu $\overline{AB}$ siječe osnovicu u njenom polovištu

Tvrdnja	Obrazloženje
$\triangle ABC$ jednakokraki trokut	pretpostavka
$\overline{CD}$ visina na osnovicu	pretpostavka
$\overline{CD}$ $ AC = BC $ $ \sphericalangle ADC = \sphericalangle BDC = 90^\circ$	zajednička stranica trokuta $\triangle ADC$ i $\triangle BDC$ pretpostavka definicija visine
$\triangle ADC \cong \triangle BDC$	S-S-K poučak o sukladnosti
$ AD = BD $	slijedi iz sukladnosti $\triangle ADC$ i $\triangle BDC$
D je polovište dužine $\overline{AB}$	zaključak

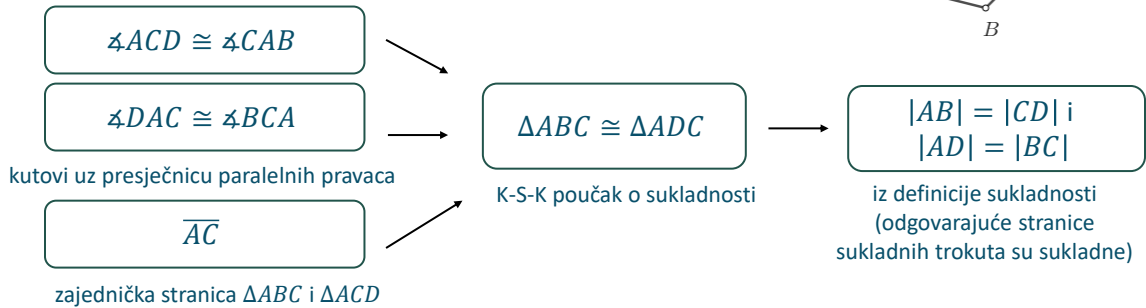
10

Pr. 3. Prikaz dokaza pomoću dijagrama („flow-chart” proof)

Pretpostavka: $AB \parallel CD$ i $AD \parallel BC$.

Tvrdnja: $|AB| = |CD|$ i $|AD| = |BC|$

Dokaz:

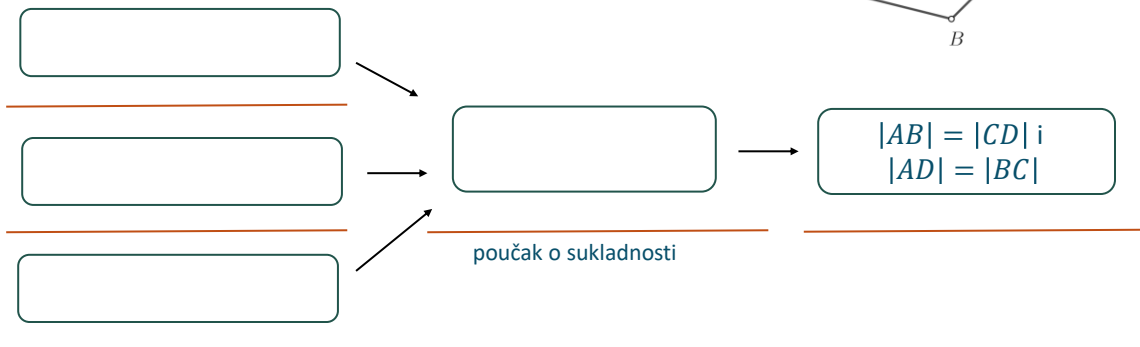
11

Pr. 3. Otvoreni dokazi pomoću dijagrama („flow-chart” proof)

Pretpostavka:

Tvrdnja: $|AB| = |CD|$ i $|AD| = |BC|$

Dokaz:

Više vidjeti na: www.researchgate.net/figure/An-example-of-flowchart-proofs-with-open-problems

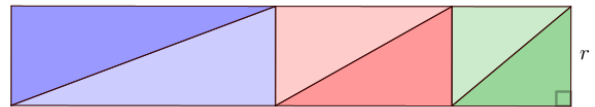
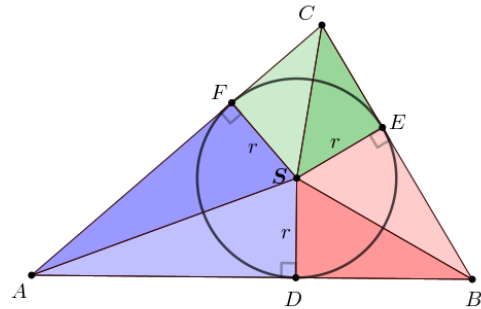
12

Pr. 4. Vizulni dokaz

Koju formulu krije ova slika?

Pomoć:

- Obratite pozornost na boje.
- Može li se nešto zaključiti o trokutima na slici? Što? Obrazložite.
- Uvedite dodatne oznake.
- Usporedite gornji i donji dio slike.

13

Pr. 5. Dokaz iracionalnosti broja $\sqrt{2}$.

Tvrdnja: **Broj $\sqrt{2}$ je iracionalan broj.**

Dokaz:

(1) Pretpostavimo suprotno tj. $\sqrt{2}$ je racionalan broj.

(2) Po definiciji racionalnog broja je $\sqrt{2} = \frac{a}{b}$, a i b su prirodni brojevi

(3) Kvadriraj (2) $\Rightarrow 2 = \frac{a^2}{b^2}$

(4) Nakon kvadriranja (2) i pojednostavlivanja dobiva se

$$a^2 = 2b^2$$

(5) Razmisli, je li **broj prostih faktora** brojeva

u dobivenoj jednakosti **paran ili neparan.**

Broj a^2 ima **paran broj prostih faktora**, a broj $2b^2$ **neparan broj prostih faktora**

(6) **Kontradikcija.** Dakle, pretpostavka je bila kriva odnosno $\sqrt{2}$ nije racionalan broj.

(7) $\sqrt{2}$ je iracionalan broj

Dokaz preuzet s www.cut-the-knot.org/proofs/sq_root.shtml

14

Pr. 5. Dokaz iracionalnosti broja $\sqrt{2}$.

Prije dokaza: Ponavljanje rastava broja na proste faktore

Neka je $a \in \mathbf{N}$.				Obrazloženje
1. Broj a u svom rastavu na proste faktore ima paran broj prostih faktora. Nikad Ponekad Uvijek				
2. Broj a^2 u svom rastavu na proste faktore ima paran broj prostih faktora. Nikad Ponekad Uvijek				
3. Broj $3a^2$ u svom rastavu na proste faktore ima paran broj prostih faktora. Nikad Ponekad Uvijek				

15

Pr. 5. Dokaz iracionalnosti broja $\sqrt{2}$.

Prije dokaza – motivacijska aktivnost

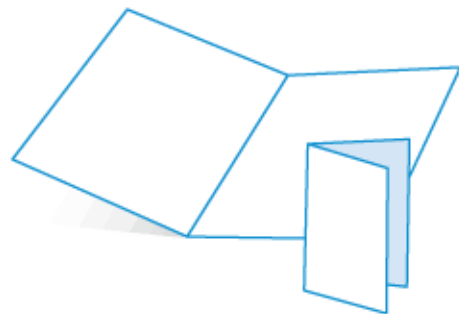
Postoji li pravokutnik sa sljedećim svojstvom:

kad ga presavijemo na pola, duljine stranica dobivene polovice pravokutnika u istom su omjeru kao i stranice početnog pravokutnika?

Rj.

Postoji ($d:k = k:\frac{d}{2} \Rightarrow d = \sqrt{2}k$)

A formati papira (A0 ima površinu 1 m^2)

Slika preuzeta s <https://cheaps.factorystore2024.ru/category?name=paper%20folded%20in%20half>

16

Pružanje podrške pri dokazivanju („scaffolding“)

- **Postavljati pitanja koja usmjeravaju razmišljanja učenika**
- Osigurati poznavanje potrebnih pojmova, definicija, ...
- **Osigurati motivirajuće okruženje za dokazivanje**
- Postupno povećavati složenost tvrdnji koje se dokazuju
- Pokazati primjerom kako se dokazuje
- **Promijeniti formu dokaza**
- Težiti jednostavnosti dokaza

Slika preuzeta s: <https://www.edutopia.org/blog/scaffolding-lessons-six-strategies-rebecca-alber>

17

Literatura

- [1] Kurnik, Z. (2009.): Dedukcija, Matematika i škola, br. 51, str. 5-11
- [2] Kurnik, Z. (2009.): Načelo primjerenosti, Matematika i škola, br. 48, str. 100 - 105
- [3] Kurnik, Z. (2001.): Dokaz, Matematika i škola, br. 9, str. 149-155
- [4] Kurnik Z., (2013.): Oblici matematičkog mišljenja, Element
- [5] Making Mathematics: Teacher Handbook (edc.org) (15.3.2024.)
- [6] Michael de Villiers (2021): Dokazivanje i dokaz u nastavi matematike pomoću Sketchpada & drugi tekstovi, HUNI Zagreb
- [7] Bašić M., (2020.): AHA! Putovanje u središte problema, Matkina biblioteka, HMD
- [8] www.cut-the-knot.org/proofs/sq_root.shtml
- [9] www.researchgate.net/figure/An-example-of-flowchart-proofs-with-open-problems (20.3.2024.)

18